

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში სამართალდამცავი ორგანოების ფორმირების ისტორიისათვის

DOI: <https://doi.org/10.52340/bal/2024.02.15>

თორნიკე ბიჭიაშვილი
სამართლის მაგისტრი

ალექსანდრე ეგეტაშვილი
სპორტის ფიზიოლოგიის მაგისტრი

ანოტაცია

სტატიაში აღწერილია საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას მძიმე კრიმინოლოგიური წარსული, დამნაშავეთა სამყაროსთან ბრძოლის ფაქტობრივი გარემოებები მე-20 საუკუნის დასაწყისში. ყურადღება მახვილდება საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართალდამცავი ორგანოების ფორმირების პროცესის სირთულეებზე.

საკვანძო სიტყვები: სამართალი; კონტროლი, სტატისტიკა, უსაფრთხოება.

FOR THE HISTORY OF THE FORMATION OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA

Tornike Bitchiashvili
Master of Laws

Aleksander Egetashvili
Master of Sports Physiology

ABSTRACT

The article describes the difficult criminological past of the Democratic Republic of Georgia, the actual circumstances of the fight against the criminal world at the beginning of the 20th century. Attention is drawn to the difficulties of the process of forming law enforcement agencies of the Democratic Republic of Georgia.

Keywords: law; control, statistics, security.

ძირითადი ტექსტი

„თუ ხალხს უხელმძღვანელებენ კანონთა საშუალებით და ხალხში შეიტანენ წესრიგს სასჯელთა მეშვეობით, ხალხს ექნება სირცხვილის გრძნობა და გამოსწორდება“-კონფუცი

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას მძიმე კრიმინოლოგიური წარსული ხვდა წილად იმპერიისგან, სადაც დამნაშავეთა სამყარო განსაკუთრებული სისასტიკით გამოიჩინა, ამას ხელს უწყობდა სამართალდამცავი ორგანოების სუსტი მუშაობა. ყველაზე რთული ვითარება მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში იყო.

პოლიციის სუსტი მუშაობის გამო, ქურდები და ყაჩაღები დღისითაც კი უშიშრად გადაადგილდებოდნენ თბილისის ქუჩებში და მსხვერპს ელოდებოდნენ. მნიშვნელოვნად გახშირდა მკვლევლობებიც [1].

ასეთ ვითარებაში მკვეთრად ცოცხალი იყო სამართალდამცავი თანამშრომლების რაოდენობა, მათი ჩაცმულობა კი - ნაბდის ქუდებით, ხელში სახრეთი - კრიტიკას ვერ უძლებდა [2].

მე-20 საუკუნის დასაწყისში, ხელისუფლების კონტროლის შესუსტებას შედეგად მოჰყვა დამნაშავეთა სამყაროს კიდევ უფრო გააქტიურება დიდ ქალაქებში. ადამიანის სიცოცხლე არაფერს წარმოადგენდა, მკვლევლობები დღის ნებისმიერ მონაკვეთში ჩვეულებრივ ამბავს წარმოადგენდა, ამიტომ მოსახლეობა ყიდულობდა იარაღს თავის დასაცავად და ეს კიდევ უფრო ართულებდა მდგომარეობას.

მიუხედავად იმისა, რომ პოლიცია და სამხედრო ძალა მუდმივად ახორციელებდა რეიდებს, მდგომარეობა მაინც ძალიან მძიმე იყო.

ეს ვითარება კიდევ უფრო დამძიმდა 1905-1907 წლების რევოლუციის პერიოდში, როცა გამოჩნდნენ ე.წ. „ნითელი რაზმები“, რომლებიც ძარცვავდნენ მდიდარ თანასოფლელებს და მკაცრად უსწროდებოდნენ მათ [3]. ისინი აგრეთვე ებრძოდნენ ხელისუფლებას ტერორისტული მეთოდებით. პოლიტიკური პოლიციის ადგილობრივი ორგანოების მონაცემებით კავკასიაში ტერორისტულ ნიადაგზე მხოლოდ 1907 წელს მოხდა 3060 მკვლელობა და ძარცვის შემთხვევა. ნოე ჟორდა-

ნიას დასკვნით, იმ დროს „მთელი...მუშაობის იარაღი იყო ფული“.

1911-12 წლებში კიდევ უფრო მძიმე იყო მდგომარეობა ბათუმში, სადაც მოქმედებდა ყაჩაღთა თავზეხელაღებული ჯგუფი, რომელთაც ფაქტობრივად დატერორებული ჰყავდათ მოსახლეობა. მათ წინაშე პოლიციაც უსუსური იყო, მთავრობა ყველა დანაშაულს რევოლუციონერებს აბრალებდა. როგორც ცნობილია, ყოველგვარი რევოლუცია და სახელმწიფო გადატრიალება დამნაშავეთა სამყაროს გააქტიურებას იწვევს და მშვიდობიანი მოსახლეობის მდგომარეობა კრიტიკული ხდება. მალევე, თბილისის ქუჩებიდან გაქრა პოლიცია, შემდეგ დაიხურა სახელმწიფო დაწესებულებები, ქალაქს მართავდნენ რევოლუციონერთა ბანდები [4].

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, სულ ცოტა ხანში საგრძნობლად გაიზარდა დანაშაულის სტატისტიკა. ამას ხელს ბოლშევიკური პროპაგანდაც უწყობდა, რომელიც 1918 წლის ზაფხულიდან კიდევ უფრო გაძლიერდა. უნდა ითქვას, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მუშაობას გარკვეულწილად აფერხებდა მთავრობის ხელმძღვანელის კონტროლი და თვითნებობა. როგორც ჩანს, ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის საქმე დემოკრატიული რესპუბლიკის პერიოდში კვლავ ამოტივტივდა. ნოე რამიშვილის განკარგულებით დააპატიმრეს ილიას მკვლელობაში ეჭვმიტანილი ფილიპე მახარაძე და გიგლა ბერბიჭაშვილი. მინისტრმა მკვლელობის მასალები დამფუძღვებელ კრებას გადასცა გამოსაძიებლად. შეიქმნა საგანგებო კომისია, ამ დროს ნოე ჟორდანიამ ფარულად გამოიყვანა ციხიდან დამნაშავეები და თავის მძლღოს თავისივე მანქანით ვლადიკავკაზში ჩააყვანინა [5]. ასეთი უნდობლობის მიზეზი იყო ის, რომ ხელისუფლება კრიზისის დროს შსს-ზე მეტად სახალხო გვარდიას და ჯარის ნაწილებს უფრო ეყრდნობოდა [6]. მოსახლეობა კი გვარდიას არ ენდობოდა, რადგან ისინი ქუჩებში უმუშევარ ხალხს იჭედნენ და მძიმე სამუშაოებზე აგზავნიდნენ, სადაც ავადდებოდნენ და იღუპებოდნენ კიდევ [7].

1918 წლის 27 მაისს, დამოუკიდებლობის გამოცხადების მეორე დღეს, ხელისუფლების გადანაცვლებით, დანაშაულის თავიდან აცილების მიზნით, გაძლიერდა დაცვა და იარაღით მომარაგდა თბილისის გარკვეული დაწესებულებები.

მილიცია ფორმირების პროცესში თანდათან ავლენდა ორგანიზებულობას, დარაზმულობას. საქართველოს სახელმწიფომ ახლადშექმნილ მილიციის ქვედანაყოფებს სპეციალიზაციასთან, სახაზინო ქურდობასთან, კონტრრევოლუციური იდეების გავრცელებასთან ინტენსიური ბრძოლის ამოცანა დაუსახა. ამ მიზნით სპეციალურად ზემოთ აღნიშნული „მფრინავი რაზმები“ შექმნა. ეს რაზმები ცენტრალურ ქალაქებში 600-1000 კაცს, ხოლო პერიფერიებში 300-400 კაცს აერთიანებდა. ისინი ხშირად წარმატებით ახორციელებდნენ რთულ სახელმწიფო დავალებას. განსაკუთრებით ებრძოდნენ ბოლშევიკურ ანარქიას და შეთქმულებას.

დედაქალაქში, 1918 წელს თბილისის საქალაქო მილიციის შტაბში ირიცხებოდა მილიციის უფროსი, მისი სამი

მოადგილე და დაბალი თანამდებობის 49 პირი. ქალაქი დაყოფილი იყო 12 უბნად. ყოველ მათგანს განაგებდა საუბნო კომისარი და მოადგილე. უბნებში მუშაობდა 87 უფროსი და 700 უმცროსი მილიციონერი. სულ მილიციის შტაბში ითვლებოდა 903 კაცი. რომელთა ხელფასის უზრუნველყოფისათვის თვითმმართველობამ 1918 წელს 3 მილიონი მანეთი გამოყო.

საქართველოს დედაქალაქში კრიმინალური ვითარების გართულების გამო, შინაგან საქმეთა მინისტრმა, ნოე რამიშვილმა გადაწყვიტა, თბილისის მილიციის უფროსად დაენიშნა ვლამიდერ სულაქველიძე, რომელმაც ქუთაისში, მილიციის უფროსად ყოფნის პერიოდში თავი გამოიჩინა დამნაშავეებთან ბრძოლის კუთხით.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართალდამცავი ორგანოების ფორმირება, სწორედ ვალოდია სულაქველიძემ დაიწყო. 1919 წლის მაისიდან ვალოდია სულაქველიძე დედაქალაქის მილიციის ხელმძღვანელია. ის მაშინვე ენერგიულად შეუდგა თბილისის სამართალდამცავი უწყების რეორგანიზაციას. ორი კვირის განმავლობაში დაითხოვა ყველა უბნების კომისარი და სტრუქტურა ახალი კადრებით დააკომპლექტდა. მთლიანად გადაისინჯა საშტატო ერთეულები და ის მილიციელები, ვინც დაკისრებულ მოვალეობას არ ასრულებდნენ ან კანონსაწინააღმდეგო საქმიანობაში იყვნენ შემჩნეულები, დააპატიმრეს. სულაქველიძე პირადად ამომწებდა სადარაჯოზე მყოფ მილიციელებს. მალე მიაღწია იმას, რომ თანამშრომლები სამსახურში ფორმის გარეშე არ გამოცხადებულიყვნენ და რომ განმასხვავებელი ლითონის სანიშნები ყველა მათგანს წესრიგში ჰქონოდა. სამსახურიდან დათხოვილ თანამშრომლებს მკაცრად ეკრძალებოდათ ფორმის ტარება. თბილისის ქუჩების განათება სუსტად იყო ორგანიზებული. მილიციას უნდა შეემონებინა როგორ ასრულებდნენ სახლის პატრონები კანონის მოთხოვნას, დაბინდებისთანავე აენთოთ სახლების გარე განათების ფარნები ელექტრონით ან ნავთით, რაც არ სრულდებოდა. მილიციის განახლებული ხელმძღვანელობის ძალისხმევით მცირე ხანში ქუჩის განათება სრულად აღდგა. სულაქველიძემ დაავალდებულა მოსახლეობა, ღამით სადარბაზოები და ეზოები დაეკეტათ. ამ ღონისძიებებმა საგრძნობლად შეამცირა დანაშაულის რაოდენობა და შეამსუბუქა კრიმინალური მდგომარეობა. ამავე დროს აიკრძალა დანაშაულში ეჭვმიტანილთა სახლების ღამით ჩხრეკა, გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა. ასევე, მილიციელებს სასტიკად აეკრძალათ სადარაჯოებზე მათრახებით დგომა.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქალაქის მილიციის უფროსი პირადად მონაწილეობდა ყველა ოპერაციაში, რიგითი დამნაშავეების დაკავება იქნებოდა ეს თუ ტერორისტული აქტების გამოძიება, რაც დამოუკიდებლობის წლებში ინტენსიურად ხდებოდა.

1918 წლის ბოლოს საქართველოში განვითარებული ზოგადი მოვლანებიდან გამომდინარე, დაძაბული მდგომარეობის გამო, მთავრობის ბრძანებით თბილისში სამოქალაქო დაპირისპირების და ანარქიის თავიდან ასაცილებლად სამხედრო წესები გამოცხადდა. უსა-

ფრთხობის დაცვის მიზნით, მთავრობამ რამდენიმე სავალდებულო დადგენილებაც გამოსცა, რომლის ძალითაც ქალაქში იკრძალებოდა ცეცხლსასროლი იარაღის ტარება. ყველა საზოგადოებრივი ორგანიზაცია და კერძო პირები, გამონაკლისი სამსახურების გარდა, ვალდებული იყვნენ დადგენილების გამოქვეყნებიდან 24 საათის ვადაში საკომენდანტო სამმართველოში ჩაებარებინათ იარაღი. ამავ დროს იკრძალებოდა გამოსვლები, მანიფესტაციები, კრებები, ყრილობები. ლექციების და რეფერატების კითხვა მხოლოდ გენერალგუბერნატორის ნებართვით იყო დასაშვები.

მთავრობამ ქალაქის დასაცავად, კონტრევიოლუციის სპეკულაციისა და ძარცვის თავიდან ასაცილებლად მილიციის ძალა არასაკმარისად ჩათვალა და დამატებითი საგანგებო შენაერთი დააარსა [8]. 1919 წლის 18 სექტემბრის მთავრობის დადგენილების შესაბამისად, საქართველოს რკინიგზაზე გამოცხადდა სამხედრო ნესები. დამნაშავეებთან ბრძოლის გაძლიერების მიზნით გენერალგუბერნატორის მოვალეობის შესრულება დაეკისრა პორუჩიკ ვლადიმერ სულაქველიძეს, რომელიც უკვე იყო მილიციის უფროსი ამ დროისთვის.

ახალმა საგანგებო ხელმძღვანელობამ პირველ რიგში განახორციელა რკინიგზის მილიციის რეორგანიზაცია. აღნიშნულ სამართალდამცავ სტრუქტურას დაემატა 250 მილიციელი. ახალი კადრებით დაკომპლექტებამდე, რკინიგზის ყველაზე რთულ მონაკვეთზე პატრულირება დაიწყო მილიციის განკარგულებაში მყოფმა სახალხო გავრდიის მფრინავმა დანაყოფმა. მცხეთის რაიონის იმ სოფლებში, საიდანაც ყაჩაღური თავდასხმები ხდებოდა, განალაგეს შეიარაღებული ჯგუფები. გამკაცრდა

მგზავრთა ნაკადზე კონტროლი. მილიციის ახალი ხელმძღვანელობა აპატიმრებდა ეჭვმიტანილებს და ხდებოდა ბოროტმოქმედთა ლიკვიდაცია. განადგურებულ იქნა დამნაშავეთა თავშესაფრები. გატარებულმა ოპერატიულმა ღონისძიებებმა სათანადო შედეგი გამოიღო. ცოტა ხანში რკინიგზაზე წესრიგი დამყარდა და მიმოსვლა ჩვეულ რიტმს დაუბრუნდა [9].

აღნიშნული წლის ბოლოს ინტენსიურად მიმდინარეობდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ახალი კვალიფიციური კადრებით შევსების პროცესი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გრიგორიანცი კ.-ძველი თბილისის იშვიათი ამბები, თბ., 2011;
2. ჭეიშვილი რ.- რკინის სახკომი, თბ., 1992;
3. ქაზეშაძე, ფ.-ბრძოლა ამიერკავკასიისათვის 1917-1921, თბ., 2004;
4. რამიშვილი ა., ჩვენი შეცდომები 1918-1921, თბ., 2000;
5. კაჭარავა ა., დაუშვული ა., საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა - ბრძოლა დამოუკიდებლობისთვის 1918-1921, თბილისი-ატლანტა., 2012;
6. კვინიტაძე გ., მოგონებები, II, თბ., 1999;
7. კვარაცხელია მ. თბილისის ადგილობრივი თვითმმართველობის პრაქტიკური მოღვაწეობა 1917-1921, თბ., 2017;
8. ხვადაგიანი დ. ვალოდია სულაქველიძე დამნაშავეების მტერი, ჟურნ. „ისტორიანი, 2018“ N5.